

Hazerswoude, 10 februari 1989

Dit ter inleiding.

Ene heer Mark, vroeg mij onlangs, of ik idee had om een levensloop van mijzelf te schrijven; zou dat zeer interessant vinden.

Nu stel ik me even voor.

Ik ben mevrouw C.H. Kompier - v.d. Poel en 3e kind van :
Vader Joannus v.d. Poel. Weduwnaar van Regina, Hendrika Goedemans,
eerder weduwnaar van Maria v.d. Vlucht, overleden in de leeftijd van
77 jaren en begraven 25 juni 1945.
Mijn opa en oma van vaders kant, waren Joannus v.d. Poel en Alida
Redegeld. Laatstgenoemde heb ik goed gekend.

Moeder Maria v.d. Vlucht, mijn eigen moeder, is op 2 augustus 1918 overleden in de leeftijd van 38 jaar en begraven 6 augustus, beiden op RK Kerkhof te Groenendijk.

Mijn opa van moeders kant was Martinus v.d. Vlucht en mijn oma van moeders kant, was Cornelia van Ruiten. Ik heb ze niet gekend.

Ik ben geboren op 19 maart 1905 op de boerderij in 't Veld. Dat noemde ze zo, omdat de boerderij een heel eind vanaf de weg stond in 't veld, eerst een laan af. Daar woonde mijn vader, en daar heb ruim 100 jaar een J. v.d. Poel gewoond. Mijn vader heeft de woning verkocht, omdat er geen opvolgers waren en een ander vak kozen, hadden.

Mijn moeder kwam uit de bollenstreek Lisse.

Toen zij verkering hadden, (aardig om even te vertellen, nu in deze tijd hou je het voor onmogelijk) ging mijn vader er eens in de drie weken heen, met de benenwagen, Ja echt, geheel lopende, 2 uur heen 's morgens en 2 uur terug 's avonds.

Nu moet je komen, toen waren er nog geen fietsen en geen auto's en was dat zo.

Ik was de derde van bovenaf, eerst Alie, toen Maarten (is nu 85 jaar, in 1988) en de vierde Anna, later Zr Marie Regien, Nr. 5 Jans (tante Jo) en Nr. 6 Lena, later Zr Apolonia. Nr. 7 was tante Marie en Nr. 8 Cor van Naaldwijk.

Van mijn tweede moeder kregen wij later nog een zusje Toos, Nr. 9 en Nr. 10 Jan, een broer en Nr. 11 Gerard, nog een broer erbij.

Wij waren dus met 8 zusjes en 1 broertje van mijn eigen moeder.

Mijn lieve moeder is reeds op 38-jarige leeftijd gestorven.

Mijn jongste zusje was geboren 15 juli en 2 augustus is mijn moeder gestorven en bleef mijn lieve vader achter op de boerderij met 8 kleine kinderen.

We volgden zo 13 à 14 maanden elkaar op, dat was toen die tijd zo gewoon en had je grote gezinnen.

Het was een vreselijke zware slag voor mijn vader. Ze hebben Vader van het Kerkhof af moeten dragen, Wat begin je als man alleen ?

Wij waren nog zo klein, zagen de ooms en tantes ook huilen en wij huilden mee, maar begrepen later pas de ernst en de toestand waarin wij met vader verkeerden.

Mijn jongste zusje ging mee met 'n tante, een zus van mijn moeder, die twee kinderen had, tot ze 3 jaar was.

Er kwam voorlopig een nicht van de oudste zus van mijn moeder om het huishouden te doen.

Wij maakten Leidse kaas, wat ik nog weet, en mochten het bakje met komijn aangeven en legen over de kaas als het wei eruit was geperst, op de burrie in de potteltobbe.

Vader en moeder werkten altijd samen de kaas in het vat. Ik weet dat allemaal nog goed, hoe moeder de melk afroemde in de kelder van de koperen melkmouwen, waar dan weer boter van werd gekarnd en wij het paard op moesten jagen als hij stil bleef staan in de karmolen.

Maar vader moest er toen mee ophouden, want de nicht was te jong/en werk genoeg met acht kinderen.

Na een half jaar kregen wij een huishoudster. Daar sliep ik naast in de bedstee, beneden in de kamer. Regina Goedemans was haar naam. Er waren 2 bedsteden. In de andere sliepen de kleinsten en de grotere boven op zolder, in bedsteden en ledikanten.

Regina kon geen Leidsche kaas maken en schakelde toen over op Goudse kaas. Dat werd weer tweemaal daags kaasmaken en dat ging prima. Regina kwam bij Boere vandaan uit Friesekoop, ook een groot gezin.

Na zo'n twee jaar zei vader tegen ons: "over drie weken mogen jullie tegen Regien moeder zeggen"; en is vader weer hertrouwd. Het was een geweldige opgave, met acht kinderen en kaasmaken. Maar mijn tweede moeder kon er goed doorheen slaan en pakte flink aan.

Wij waren weer een paar jaar ouder.

Zo had je vroeger alleen zes klassen, en in iedere klas zat er een. Wij gingen toen op wit geschuurde klompjes naar school, iedere dag schone, vuil of niet. Alleen als het feest was kreeg je een keer schoenen aan. Zo met St. Nicolaas b.v., anders viel de sint soms over de klompen in de gang. En Zondags even naar de kerk. Als ze te klein werden, pasten ze de volgende weer. Zo ging het met alles, jurken, rokjes en kousjes. Alleen de oudste kreeg nieuw, totdat ze allemaal groot waren.

Na twee jaar getrouwd kregen wij er een zusje en een beschuitje met muisjes, want dat werd gevierd.

Zij hete Antonia, maar noemden ze Toos.

Buurvrouw Wesseling zei dat we heel stil moesten zijn, want moeder was een beetje ziek, en mochten we ons zusje zien in de wieg.

Later kregen we nog twee broertjes, Jan en later Gerard nog.

Er was tweemaal per week een werkster. Zaterdags en maandags met de wasdag. En wij hadden ieder onze eigen taak na schooltijd.

Wie niet moest melken moest de koelbak vol met water pompen, turf en hout en takkenbos halen, om het waterfornuis te stoken en er zeven emmers water in te doen om alles schoon te maken.

En ieder moest zes naadjes aan zijn eigen kousen breien. Ieder zorgde voor eigen kousen. Je zag toen niet anders dan zwarte, dikke voor in de week, en dunne voor de zondag. Dat was zo de gewoonte in die tijd (1915)

Toen Alie van school kwam bleef zij thuis om te helpen. Zo ook Maarten.

En ik ben één jaar thuis geweest en ging toen in betrekking.

Wij hebben allemaal leren melken met de hand. Toen ik acht jaar was ging ik 's avonds mee, voor spannen bij vader, en eerst je polsen wassen voor je iedere keer ging melken, zo werd je in je polsen sterker en dan kon je ze later verder uitmelken.

Toen de boeren uit de omgeving hoorden, dat J. v.d. Poel zoveel dochters had en in betrekking mochten, kwamen er zoveel vragen om een meisje, dat vader er veel moest teleurstellen.

Zo was ik, Anna, Jans en Lena in betrekking en meest grote gezinnen, die hebben het 't hardst nodig, zei vader. En je leert overal weer wat anders wat je later ten goede komt.

Mijn vader was erg onfortuinlijk. Ik weet nog, dat de hele veestapel afgemaakt moest worden voor mond- en klouwzeer en moest iedereen zijn voeten in een bak carboleum dopen, die de boerderij op- of afging.

Nu is er serum en inenting om het te voorkomen.
Vader meste ook varkens en kreeg ook varkenspest, en moest weer alles afgemaakt worden.
Mijn vader was erg onfortuinlijk met vee, maar bleef altijd een vrolijke en opgeruimde man en speelde graag met de kinderen en vertelde leuke verhaaltjes en zong liedjes met de kleinste op zijn knie.

Ik was 19 maart 7 jaar geworden en had in april mijn 1e H. Communie gedaan, in dat jaar, dat we onze moeder moesten missen.
Hij, de zeven meisjes hadden lang haar, in de week vlechten en zondags los met een strik in 't haar.
Toen die tijd werd er nooit gesnoept, alleen tweemaal in 't jaar, als er wat nieuws moest komen kon er een puntzakje met snoepjes af.
En als één keer in het jaar de tantes en ooms kwamen, brachten zij wat mee. Je wist toen niet beter.

Wij waren allen stevige, gezonde boerenmeisjes. Wij gingen iedere dag naar de kerk om 8 uur en uit de kerk rechtover de school en aten onder de veranda op schoolplein onze boterham op, wat wij van thuis meekregen in een trommeltje. Wij wachten dan tot 9 uur de schoolbel ging.
Van 12 uur tot half 2 naar huis om te eten. 't Was een kwartier lopen. En spelenderwijs met hoepel, touwtje springen, tikkertje spelen of knikkeren, ging dat zo. Er waren geen fietsen of auto's en paard en wagen hoorde je wel aankomen.
Wat nu grote wegen zijn, waren toen smal, met aan beide kanten sloten en een looppaadje.
Toen ging vee naar de markt met vaartuigen en liep daar een paard voor, op 't Jaagpad, of een man hing met zijn borst in een tuig en trok zelf de schuit met vee.
Toen ging je met paard en kaasbrik naar de markt in Leiden of (Bodegraven met de kaas) en boter in houten tonnetjes in Leiden.

Mijn eerste betrekking was bij Jan Streng. Zijn zoon Cees trouwde en kwam op de boerderij en ik bleef ook daar. Cees had een heel lieve vrouw en ik had het erg naar mijn zin. Melken en kaasmaken.
Wij verwachtte een baby en we waren zo blij met elkaar.
Toen gebeurde er iets verschrikkelijks. Hij was koeienpoten aan het verzorgen, er raakte een balk los doordat de koe tekeer ging, en sloeg tegen zijn hoofd. Hij liep nog het erf op en zakte in elkaar en was 4 uur later dood.
Toen veranderde alles en kwam er een broer van haar. Zij was niet te troosten en is naar haar moeder gegaan, waar haar dochtertje is geboren. Wat een verdriet, ook voor mij. Het was er zo gezellig en ik moest ook weg. Zij is later nog eens geweest met haar dochtertje.

Toen ben ik door toedoen van een tante terecht gekomen bij Jac. Verbei op 't dorp recht over de kerk. Hij was een fijne man, maar zij en die ene zoon waren niet prettig voor mij.
Op vaste tijden moest ik, of de zon scheen, regende, kou of wind, altijd de buitenboel doen, en een heel lange schoeing boenen, met kleine handboender met kalk en zand. Twee keer in de week. Ook melken en kaasmaken. Als ik een appel onder een boom oprapte, zei de jongen het tegen zijn moeder en o wee, moest ik wat horen.
Ik was blij dat 't jaar om was en vader me kwam halen.
Eens in de maand mocht je een dag naar huis, lopende was 2 uur en vader bracht me weer weg. Toen die tijd, werd je voor een jaar verhuurd en mocht je niet eerder weg. Ik heb heel niet meer omgekeken hoor.

Ik was zo 16 jaar. Toen ben ik 2 jaar bij een buurman geweest. Negen kinderen, waarvan één meisje. Ook melken en kaasmaken en in 't hooi helpen. Dat was ook hard werken.

Na twee jaar wilde ik veranderen en ging naar Zoeterwoude, bij Jan van Velsen. Daar waren vijf meisjes; de drie oudste waren jongens. Eén verdronken van anderhalf jaar, een lag zes maanden oud, dood in het wiegje toen moeder haar baby wilde eten geven en de derde is op zijn derde verjaardag begraven. Erg voor zulke ouders. Toen allemaal meisjes. En zijn er nog drie meisjes geboren in de jaren dat ik er was, dus acht.

Ik ben daar zeven jaar geweest. Heel lieve mensen, ik was er als kind aan huis. Daar maakten ze Leidsche kaas en ik hoefde alleen in nood te melken. En was er veel werk, maar een reuze gezellige boel. Ik naaide witte schortjes, katoenen zomerjurkjes en onderjurkjes. En de vrouw knipte het. En de vrouw, dat zei je toen die tijd nog, stopte de kousen, soms tot laat in de nacht. Er was een deense kelder aangelegd en een pijp geslagen, zodat alles makkelijker werkten.

Maar na twee jaar sloeg het noodlot toe en de baas zelf werd hard ziek van longbloeding en zo werd het kaasmaken etc. stopgezet. En kreeg ik de opdracht naar het vee te kijken en te verzorgen, wat anders de baas deed. En ook heb ik menig kalfje, met de vrouw samen, van de moederkoe gehaald en op koedek weggesleept en beiden verzorgd na het kalven. Een half jaar duurde het eer de baas weer wat opknapte, was al over gepraat dat hij dood was. Gelukkig is hij beter geworden en was erg groot met mijn vader. En is nog 82 jaar geworden en goed gezond. Maar de kinderen werden groot en kwamen ook weer van school af.

Ik was toen zo 22 jaar en na 7 jaar moest ik toch veranderen en kwam terecht bij C. van Schie op de boerderij, was 18 jaar getrouwd, had geen kinderen, maar 'n vrouw al twee jaar in een zenuwinrichting. We maakten kaas en molken samen, 't ging prima. Een heel goede man. Maar owee, onverwachts kwam zijn vrouw thuis. Ik schrok wel een beetje. Zo een groot zwaar zwart mens, ze kon me wel maken en breken. Ze scheerde der eigen iedere dag, dat vergat ze niet. Na een paar dagen ging het al mis, sloot der eigen op in voorkamer, waar wij nooit kwamen. Als de krant kwam scheurde ze hem in stukken en zei tegen der man lees nou maar. Er was brongas en dat was net genoeg om eten te koken, maar zette zij de kraan open en kon ik niet koken en maakte fornuis aan; met hout gestookt en als ze me wilde pesten, kwam ze onverwachts en keerde de pan met eten om in het vuur, zodat dat ook uit was en je had geen eten en nam maar een boterham. Ze kreeg geen cent, want had hem al eens willen vergeven en kreeg niets van de winkels in de omgeving. Ze was altijd op iets kwaads uit. Als hij 's avonds een boek las, en ik stopte een kous bij een klein petroleumlampje, blaasde zij het uit, of gooide het om en zat je in het donker, maar hij had altijd een stuk kaars bij hem.

Met kaasmaken moest je erg oppassen als je de emmer kokend water in de kaas deed, ze altijd onverwachts probeerde het over je benen te gooien. Ze trok nog al eens aan mijn haar en had ik wat minder en 'n andere keer ging ze staan lachen met je, over haar eigen gekkigheid. We hadden de deuren los en op een kier, zodat je weg kon vluchten als 't nodig was. Maar ik was er zes maanden en hadden burens mijn vader gewaarschuwd, dat ze zo gevaarlijk was en voor mijn leven vreesden. Ze stond 's avonds vaak in het donker en drong me in een hoek met een open mes in de hand achter der en keek met gloeiende ogen op mijn neer. Zij erg groot en ik klein. Hij liep nooit ver weg en sprong er dan tussen. Hij was ook vaak gewond door haar. Hij kon haar wel eens kalmere: was zo'n rustige zachte man, ging er nooit hard tegen in.

Als hij kaas gemart had bracht hij eerst het geld naar de bank, want kon erop rekenen als hij lag te rusten, dat ze hem overviel, om geld af te nemen en moest hij 't ledikant weer timmeren. En zo maakte je nog zoveel andere dingen mee. De ochtend dat mijn vader me kwam halen had ze alle stoelen, schilderijen en kleed en vloerzeil naar boven gesleept en liet der eigen niet zien. En zo bleef die man weer alleen met haar achter.

Toen ik weg was heb ze 2x geprobeerd de boel in brand te steken en heb hij het ternauwernood kunnen blussen met de burens.
Toen is zij van de gemeente weggebracht want hij kon het niet meer betalen, had al zoveel gekost in de inrichting.

Toen wij van school afkwamen waren wij al met vier meisjes in betrekking en ging Anna naar het klooster van het Hart van Jezus te Moerdijk, was in betrekking bij Manus Rotteveel en later Veelenturf.

Na twee jaar ging ook zus Lena naar hetzelfde klooster, was ook in betrekking geweest hier en daar en na Anna was zij bij Veelenturf gekomen, dus ook bij Veelenturf vandaan.

Er zijn er nog twee getrouwd in die tijd Jans (Jo) en Marie.

Ik ging naar Koos v.d. Geest in 't lage land. 'n Groot bedrijf. Vier grote jongens die trouwplannen hadden en maakte acht grote kazen op een dag, maar hoefde niet te melken.

De baas en vrouw waren ook heel lieve mensen en als kind in huis. 's Maandags en 's Zaterdags kwam er een meisje helpen (Rie Straver) om water te dragen, er was zoveel schrobwerk, drie straten; twee grote achterhuizen en twee lange stallen van 30 koeien.

De jongens gingen melken in grote koperen ketels aan 'n juk. Die werden elke dag gepoetst en gezeemd. Maar jammer, het eind van het tweede jaar overleed moeder en ben nog 't jaar uitgebleven en werd het voor mij te zwaar. En kwamen er twee zusjes van elkaar (nog familie). Toen ik weg ging, kreeg ik boven mijn loon nog een extra fooi van de baas. Toen ik bij J. van Velsen wegging kreeg ik een doos met 12 zilveren lepeltjes. Die families heb ik nog steeds contact af en toe.

Zonder werk was er niet bij, had direct weer wat en kwam terecht bij drie vrijgezellen. Jan, Gerard en Grietje van Velsen. Zij was blij dat ik geen verkering had, daar hield ze niet van.

De jongens waren goeie knullen, maar zij was niet mis. Wel kaasmaken.

Maar ... en daar heb je het, ik was er 14 dagen en kreeg kennis met Jo. (later mijn man).

Dat kwam zo : ik had bij mijn zus in Leiden een afspraak wezen maken op een avond voor een permanentje. Je moet toch alles bijhouden, vind je ook niet en kwam om 10 uur terugfietsen. Bij de tolboom, die er toen nog was, ingang gemene weg, stonden vier jongens en riep er een "mag ik meefietsen?" en kwam mij achterna en vroeg heb ik er nog wat aan als ik meefiets. Ik zei, dat moet je maar afwachten. Hij was de eerste niet, had al een paar maal weg kunnen komen, maar voelde er niets voor.

Vader was wel eens boos op me en zei ik; 't is de ware niet. 't Zou nu kunnen zijn. Wij afgestapt, toen wij er waren, en heel rustig daar in 'n tentwagen zitten vrijen.

En zo is het begonnen.

Wij waren weer wat ouder intussen. Maar Jo zijn vader was overleden, en zou het die zondag erop jaargetijde zijn en zei ik je moet je moeder nu niet lastig vallen.

Wij wilden verkering en laten we dan eerst naar mijn ouders gaan. Ik was 21 jaar en Jo 27. En zo gebeurde het toen. Gingen eerst naar mijn ouders, en zondag erop naar Jo zijn moeder.

Jo nam thuis de boerderij al waar.

Maar o wee, die pret was er bij Grietje gauw vanaf, en Jo werd nooit binnen gevraagd als hij mij kwam halen. Jan en Gerard waren gewoon en als de kaas in het vat zat en ik me omkleedde zag zij geen Jo. Ook als Nel eens een boodschap had of zo bleef ze buiten de deur. En zeiden we, we zijn toch gek en ben er maar vier maanden gebleven.

Ik ben toen huishoudster geworden bij Bert Niekerk in Gouwsluis. De moeder was een jaar dood en negen kinderen op een boerderij. De jongste was een meisje van 6 jaar, ook nog 8 jongens.

Geen kaas maken of melken. Ik stond er alleen voor. Maar het was een gezellig gezin en ik redde het best. Maar ook daar was weer wat te beleven, want de goeie man kwam altijd vrijdags van de mart af dronken thuis, 's nachts om dik 12 uur.

Maar de oudste jongen, ving hem op en bracht hem op zijn slaapkamer en de andere dag was er niets aan de hand. Hij was een vrolijke baas en zat vol grapjes. Jammer dat hij slechte kameraads had. Van de oudste Jan, die een boterzaakje had, hoorde ik dat zijn moeder hem ook uit de kroeg ging halen als de kinderen sliepen. Wat is dat erg geweest voor zijn vrouw. Maar hij zocht weer een vrouw en redde het ook.

Ik ben er twee jaar geweest en toen ze zes weken waren getrouwd ben ik weggegaan, was afspraak.

Jo en ik hebben het er erg gezellig gehad, vooral als hij zondagsavonds piano ging spelen en moppen vertellen, hadden we veel plezier. Een keer wel leuk om te vertellen.

Telefoon was er toen nog niet. Als Jo er om acht uur niet was, moest er soms een koe kalven en kon Jo niet weg en ging ik naar Jo thuis, dat gebeurde meer. Toen die avond was het regen en wind. Bar. Jo kwam niet, dus ik naar Jo. En Jo was toch naar mij gekomen, want dacht zij komt er niet door, zo slecht weer. En zo hadden wij elkaar niet bemerkt met voorbij rijden en zat hij in Gouwsluis en ik in 't Zwaantje en moest toen nog laat mij weer terugbrengen met dat barre weer.

Toen ben ik gaan werken bij fam. Gussenhoven op de Oude Rijn. Het waren hele beste mensen met vijf kinderen en hadden het niet erg breed en personeel in oude bakkerij kreeg je haast niet.

Overall licht aan, zo ingebouwd. Koek- en broodbakkerij, maar bekend om zijn kwaliteit. Af en toe kwam Jo van de mart af, even koffie drinken en waren ze er zeer mee vereerd.

Toen we trouwden kregen wij een mooie zilveren vaas met rozen erin.

Wij hadden al lang trouwplannen, wat te begrijpen was, want Jo zou op de woning komen en Tinus de helft van het land. Maar nog twee zussen, die ook zover waren als wij, tot Klaas Heemskerk met Nel het trof van een loting en Lena met Willem eindelijk op een woning van een oom kwamen.

Jo zijn vader was Joannus Kompier, geboren 27 mei 1834 en overleden op 77 leeftijd op 30 mei.

Jo zijn moeder was Helena van Diemen, geboren .....en overleden 25 nov. 1942 in Aarlanderveen, maar begraven bij ons in 't Zwaantje op 't kerkhof (Hazerswoude).

Jo was uit gezin van 11 kinderen en was van een tweeling (Jo en Anna). Jo had 5 broers en 5 zussen, waar drie zussen van in 't klooster waren in dezelfde orde als mijn zusters van de Moerdijk.

Daar hadden de families Kompier en van der Poel en Menken elkaar al eens ontmoet met een professiefest als dan de drie families gezamenlijk reisden. Want nog even dit is ook vermeldenswaard.

Anna Kompier, Anna v.d. Poel en Gre Menken waren drie dikke vriendinnen en zijn gelijk in 't klooster gegaan en wisten niets van elkaar af, tot op 't laatste moment toen het uitkwam dat er niet één maar drie uit dezelfde parochie hun intrede deden, wonderlijk hè. Ze hadden elkaar nooit iets verteld, tot dan. Zij werden in het klooster de drieling genoemd.

Jo was nog thuis met jongste broer en twee zussen en allen verkering en trouwplannen.

Zoals ik eerder vermeldde, kregen de zussen de kans om te trouwen. En zei Jo zijn moeder, Cor kom jij nou bij mij.

De oorlog was uitgebroken, en Jo was reeds opgeroepen in dienst in 1939.

Nederland was neutraal, en de Duitsers waren toch niet te vertrouwen.

Ik was bij moeder gekomen omdat Jo en ik toch zouden trouwen en Jo dan zakenverlof kon krijgen. Ik sliep bij moeder Kompier op een ledikant en moeder, toen was dat zo de mode, onder een hemel, beneden hout en boven alles gordijn. En op 'n morgen om 6 uur hoorden we zo'n herrie van vliegtuigen en deden de blinden open (die had je toen ook overall, door het hele huis en werden 's nachts gesloten) en keken en schrokken van die vele zwarte vliegtuigen met hakenkruizen erop. Ze stroomden het land in en vlogen zo laag. De oorlog was een feit, het was 4 mei 1940.

Zo was ik bij Jo zijn moeder en Jo in dienst en Tinus, zijn broer, thuis. Nel was er al uit. En Lena en Willem zijn 30 april getrouwd. En er werden overal bombardementen uitgevoerd. Zo ook in onze omgeving. Wij hadden bij moeder vier bejaarde mensen uit Gelderland, daar gevlucht voor het gevaar. Jo zat met 500 soldaten op kasteel Loevestein toen de oorlog uitbrak in 1940. Schoten op de vliegtuigen met geweer, moesten daarvan gaan vluchten naar Gorkum, want zij werden achtervolgd door de moffen.

Later toen 't land zich overgaf op 10 mei, hebben die soldaten tien dagen opgesloten gezeten op een klein eilandje bij Gorkum, waar twee Duitsers op wacht stonden op een brug om ze tegen te houden.

Ik had al eens eerder, toen de verloven ingetrokken werden, de stoute schoenen aangetrokken om Jo op te gaan zoeken, wat na heel veel moed en durf toch is gelukt. Ik was nog nooit verder geweest als naaste omgeving en ging eerst om half zeven naar de mis en recht door naar station lopende en de treinen waren bezet met militairen en mocht geen gewone mensen mee of er moest nog een plaatsje gemaakt worden. Hoe ik echter in Loevestein en op fort Altena gekomen ben weet ik nog niet. Eindelijk kwam ik om 1 uur daar aan; na veel vragen en liften met auto's en 2x overvaren en lopen en lopen. Mocht niet over de brug van de wacht met geweer. Maar die zei ik heb vrouw en drie kinderen en woon in Limburg. Ik zie hem nog staan, een grote soldaat met rood haar en begon te huilen. Riep een andere soldaat die Jo weer riep en dat duurde nog een half uur. En ik stond daar voor die brug. Eindelijk kwam Jo; wist van niets, dus geloofde het eerst niet.

We mochten 50 meter van die brug af op een bank zitten midden in het land. Wat waren wij blij bij elkaar te zijn. Ik had een lange weg afgelegd, lopende en dat eind bracht Jo mij weer terug. Een andere soldaat zou zorgen dat ze Jo niet misten terwijl hij weg was, want zij mochten niet van het fort af. We zijn één uur bij elkaar geweest en ik moest weer thuis zien te komen. En ik weer overvaren over zo'n groot water en maar proberen te liften, want alles was in de war of bezet met militairen.

Ik ben nog een eind meegereden met 'n officier, waar ik de weg aan vroeg. Ik weet ook niet hoe ik het heb aangedurfd. 't Is mij nog een raadsel. 't Was het verlangen naar mijn Jo. Ik ben goed thuisgekomen, was om 11 uur 's avonds thuis.

Wij beiden schreven 2x in de week, een brief en een kaart, om van alles op de hoogte te blijven. Er is van de 500 soldaten die opgesloten waren een deel afgevoerd naar Duitsland. Maar Jo mocht Goddank naar huis. Het was overal roerig en een angstige tijd.

Wij hadden 't vee van Jo en Tinus bij elkaar en leverde de melk. De melkboer, die het vervoerde zag tijdig dat de Duitsers de melkbussen leegden over de straat en de auto's vorderden en kwam met de melk terug. Dat was met Pinksteren.

Op de pinksterdagen moesten wij 40 bussen melk verwerken en maakten alles in gereedheid en 3x daags kaas en de rest verkarnden wij.

Moeder was erg blij dat ze mij had, want dat was werken. Zo 'n dubbel porsje, want Tinus en Rie zouden 25 september trouwen, zolang zou ik alles voor hen verzorgen.

Er waren bij de Grebbeberg duizenden Nederlanders gedood. En zijn alle mannen van Putten op een hoop bijeen gejaagd en doodgeschoten, omdat de ondergrondse, een Duitser hadden gedood. De vrouwen en kinderen bleven over. Er is nog zo veel te verhalen, maar dat doe ik maar niet.

Moeder en ik zaten met onze gedachten steeds bij Jo. Waar zou hij zijn? Toen 's woensdag de eerste soldaten thuiskwamen in de gemeente, keken wij steeds de laan op, of ie kwam. Maar dat duurde nog vier dagen. En ja, eindelijk. O wat was ik blij, vloog hem halverwege de laan om zijn hals en wij konden beiden niets zeggen van blijdschap en weerzien. We gingen in de stal op een baal strooi zitten en na een kwartier uithuilen, kregen we onze spraak weer terug en zei Jo wat er ook gebeurde.

Dinsdag tekenen wij aan en gaan trouwen. En zo werden we op 20 juni 1940 een gelukkig paar. De bruiloft was in café Boers in 't Zwaantje, recht over de Zwaantjes Kerk.

Mijn trouwjurk had ik zelf gemaakt van lichtblauwe satinet, met een sleepje. Om 8 uur 's avonds mocht er niemand meer op de weg, dus moest het feest vroegtijdig beëindigen. En hadden ook veel familie om te slapen, die gingen de andere dag weer weg.

We konden ook niet naar de fotograaf en maakte foto's in de pastorie.

Zo was Jo echt in mijn leven gekomen; hè. Ja, 't was de ware hoor. Wat ik van Jo weet, dat hij van een tweeling is. En ze samen in een heel grote wieg lagen. Jo en Anna, later Zr Marie Helena. Volgens zijn moeder was hij een bedrijvige jongen en haalde graag kattekwaad. Bracht graag meisjes thuis in zijn jeugd. Ging met vrienden de omgeving af. Als de kerk uitkwam hielden ze de wacht en zochten elk wat wils. Zo was dat vroeger, was dansen nog niet voor iedereen en was die vrijheid van nu nog niet bekend. Toen Jo zijn vier broers getrouwd waren en zijn vader overleden, moest Jo de boerderij beheren. Pietje en Corry waren al in het klooster en zus Anna ging gelijk met mijn zus Anna en Gre Menken.

De oorlog heb geduurd tot 1945, toen werden we bevrijd door de Canadezen. In die tijd is er heel wat gebeurd. Er werd hier ook gebombardeerd en vluchten dan in een hoek van het huis, op een hoop en wachten 't angstig af. Zo waren twee schoolmeisjes, die bij ons twee keer in de week kwamen eten, net uit de leuningstoel, toen de scherven staal door 't raam erin terecht kwamen. Er waren ook 30 mensen gedood hier en aan andere kant van de Rijn en veel vee gedood.

Ook het klooster van de zusters naast de kerk had veel schrampen. Dat had Jo ook gehoord, zat nog vast, met de grote angst, hoe zal het thuis wezen. En wij hoorden weer dat Gorkum en omgeving onder vuur was genomen. Ja, zo kun je wel begrijpen dat wij dan toch eindelijk gelukkig waren, bij elkaar te zijn. Jo zijn moeder bleef nog zes weken bij ons en had Lena inmiddels de boerderij schoon, na onze trouwdag en ging naar Lena. Toen is mijn moeder ook nog overleden in die tijd en Jo op de begrafenis geweest, kreeg één dag verlof, 't was nog net aan. Heb mijn moeder niet meer gezien en de kerk was halverwege.

Toen bleef mijn vader alleen over want To en Sjacq kregen huis op Leiderdorp en is vader bij ons gekomen en heb de geboorte van onze eerste, Jan, meegemaakt.

Sjac en Bart, mijn broer Maarten en Hendrik zijn later ook weer goed thuis gekomen. Maar mijn jongste broers zijn ook 2 jaar opgevangen en moesten in Duitsland werken.

Toen die tijd werden er vaak razzia's gehouden en alle mannen, waar ze wat aan hadden afgevoerd naar Duitsland en heb Jo nog verschillende keren zich moeten verstoppen. In hooiberg hoefde niet, want daar staken ze pennen in en kwam je wel te voorschijn.

Achter 'n luikje of strooibalen heb nog wel eens in een bloempot zitten te drukken, op 'n zolder, overal waar mogelijk zocht je, ook voor de onderduikers een plek onder de vloer of kast die niet zichtbaar was, als oude bedstee en dicht behangen, kapstok met kleren ervoor.

Daar zat Jo vele malen in, als ze de boeren zochten.

Wagens en paarden werden gevorderd, zelfs fietsen namen ze nog af. Radio moest je inleveren. Jo 'n oud ding gekocht en de onze in een kaaskuip ingepakt in strooi in de grond gegraven, met de deksel er over voor zakwater.

Goud of koper, alles moesten ze hebben om weer wapens van te maken. En al de melk en kaas moest je inleveren en ging naar Duitsland. En wij kregen alles op de bonnen en dat was weinig. Zelfs kleding, schoenen en klompen, alles ging op de bonnen.

Er werd vanzelf veel gesmokkeld. En als je een klein smokkelhaasje had gemaakt moest je erg oppassen voor de controleurs; die onverwachts voor je stonden. Die voelde nog met steekpennen onder in de kuip met wei, net als in de hooiberg naar onderduikers.

Ik kon nog net een keer twee kleine haasjes onder mijn schort weggooien in 't water, onder het bruggetje en haalde ze er later weer uit.

Er kwamen honderden mensen van de honger langs de boerderijen. Wij hebben ze zo lang als we zelf wat hadden nooit met lege handen weggestuurd. Jo heb zelfs

nog een bordje voor 't raam gezet, van gesloten van 12 tot een uur. Anders kon ik niet eens met Jo en vader eten. En onze eerste baby is geboren 10 maart en dus werk te over.

Mijn vader hield kleine Jan nog al eens zoet als ik mensen hielp, dat was fijn.

Jo zijn moeder was bij Lena en mijn 2e moeder is na 25 jaar getrouwd te zijn geweest na een ernstige ziekte gestorven. Ze klaagde nooit, was erg hard voor der zelf.

Zo bleef vader alleen, zoals ik al eerder zei en heb de geboorte van Jan, Joop en Nico meegemaakt bij ons. Maarten was onder dienst bij 't paardenvolk, was niet erg sterk en kreeg verlichte dienst, was mijn oudste broer. En begon met 'n oom een kruidenierszaak. Maar ook mijn 2 jongste broers, toen ze na de oorlog weer thuiskwamen uit Duitsland zochten der eigen weg en werk.

Vader had nog 3 jaar gerentenerd, nadat hij de boerderij verliet, met moeder. Jo had zijn leeftijd op zijn Ausweis laten veranderen. Op gemeentehuis was toen alles weggehaald of verbrand, door goeie landgenoten. Toch twijfelde er nog eens een kaptein die bij ons in huis binnenkwam en Jo zijn Ausweis moest laten zien. Gelukkig liep het goed af. Mijn vader maakte zo de oorlog bij ons ook mee. Kon heel goed met Jo overweg alsof 't 'n eigen kind was. 't Kon niet beter. Vader had de opkamer voor zich en verder gewoon overhuis en hield veel van Jo en kleine Jan.

Wij zaten inmiddels in een Inundatiegebied, al ons land was door de Duitsers onder water gezet. De hele polder en zo kon de trein maar heel langzaam rijden. En kwamen de Engelsen steeds de trein bombarderen, want vervoerden paarden en munitie en alles wat ze nodig hadden. Zo ook de brandstof en die was al gedistribueerd, en op de bon en leden de mensen hier steeds meer gebrek.

Zo stonden 40 hoge, dikke bomen en knotwilgen langs de slootkant op de laan en werden 's nachts afgekapt en weggehaald door arme mensen, om nog een beetje kachelwarmte te hebben. Landhekken en bruggenplanken werden gejat. Er waren mensen die zelf der stoelen en zo meer verbrandden, want toen hadden we nog die strenge winters van vroeger en 6 weken sneeuw en ijs.

Als dan die vliegtuigen kwamen, vluchten wij de kelder in. Daar hadden we flonders ingelegd, waarop ledikantje, tafeltje, bankjes en breekijzers als 't nodig was, uit te breken. Petroleumstellen en allerlei etenswaren, want overal moest je op berekend zijn. 't Leven ging door en zo werd 24 december 1942 onze Joop geboren. Hij had gitzwart haar en bakkebaardjes en riep zo gauw hij er was, hier ben ik. Het was op een zondag. Scheffers was er die dag op te vissen, maar vissen vergat hij. Jan woog 6 1/2 pond, maar Joop woog 7 1/2 pond. Toen werd mijn vader vernoemd en had 2 kleinzoons om mee te spelen. Een maand voor dat Joop werd geboren, stierf Jo zijn moeder in Aarlanderveen bij Lena.

Der laatste wens was, vanaf onze boerderij, waar al d'r kinderen waren geboren, te worden begraven bij der man, dat was op 25 november 1942. Doordat wij met al ons land onder water zaten, we hadden alleen de laan en halve koebocht en halve boomgaard.

Jo moest overal elders heen met zijn vee, kreeg een stuk land in Leiderdorp en in de Kruiskade, waar hij melken moest, dus geen gemak 2x per dag zo'n eind uit elkaar.

En nog een stukje bij Leiden, voor wat droog vee. En was je nog bang dat het gestolen werd in die hongertijd, wat vaak gebeurde. Wat een toestand, Jo moest de hele dag heen en weer. En hooi kopen voor de winter, want je had ook niets om te hooien. En het was zo'n koude winter.

Op een zondagmorgen ging ik om half 8 naar de kerk en riep de pastoor vanaf de preekstoel, dat alle jonge mannen meteen moesten vluchten, de kant van Alphen op, want er kwam een groep Duitsers vanuit de Groenendijk, om mannen te pakken. Ik snel de kerk uit binnendoor bij Jo z'n broer, die kroop onder de vloer. Onze knecht in 'n hol van strooi op de zolder en Jo in die kast. En vader en ik deden net of wij 't werk deden.

Er kwamen er drie de laan op naar ons, liepen overal raak met der sneeuwpoten en 3 zetten de geweren in de kamer tegen de schoorsteen aan. En vroegen mij

waar de Bauer was en ik zei : naar de kerk. Maar hij kwam natuurlijk niet terug uit de kerk (zat in de kast) en vroeg ik kwasie waar hij dan kon blijven, want ze liepen dan heen en weer en dan weer in de kamer zitten. Vroegen hoe oud hij was. Ik zei: nog een paar jaar ouder dan zijn ausweis en zeiden ze : dan komt hij wel terug, als hebben ze hem meegenomen. Ze bleven maar in en uit lopen en ook 't erf afzoeken. En ze aten onze boterhammen van onze bonnen op en melk, wat ik geven moest.

Degenen die ze hebben gegrepen, hebben in Duitsland gezeten, tot na de bevrijding daar. Eindelijk om 1 uur gingen ze weg en kwamen burens later vragen, of Jo er nog was.

Ik heb Jo en de knecht wat eten gebracht en nog even gewacht en hadden we nog met elkaar gegeten en opeens liepen er weer twee Duitsers op zij voor 't raam. Jo weg, ik kast dicht etc. Opa zei, douwt dat bord van Jo onder die poepluier van Jantje in de houtbak, als ze soms de borden tellen. En net zo hè. Weer de Bauer, 't waren weer anderen, weer 't verhaal dat hij naar de kerk was en niet is teruggekomen. Ik moest met hen mee naar de trap, overall de kasten opendoen, keken zelf onder het vloerkleed, mee naar zolder waar in de rookkast ons vlees van de bonnen hing, omdat we zelf slachten en namen een zij spek mee. Ze liepen vier keer vlak langs Jo heen, hij hoorde ze en zag ze door 'n klein spleetje heen. Ik deed heel vlug de deuren open en naar beneden. 't Liep weer goed af.

Zondags erop was Jo jarig en kwamen 's middags Bert en Hugolien en Tinus en Rie op de thee en kwamen er weer twee binnenstappen en moesten Jo zijn ausweiss zien en moesten snaps hebben en wat we nog hadden, een halve fles gaven we, dronken hem leeg en gingen gelukkig weg. We zeiden dat ze al twee keer geweest waren.

In Alfen kwamen ze ook geheel onverwachts en was te laat gewaarschuwd en liep een stoet van 300 man die ze te pakken hadden en op transport stelden naar Duitsland, om daar te arbeiden, want de Duitsers waren allen in dienst. Er zijn ook veel Nederlanders omgekomen bij de bombardementen in Duitsland. Boeken zou je er over kunnen schrijven. Als die vliegtuigen over ons heen scheerden was het een razende herrie en lieten ze bommen vallen langs spoorbaan en scheerden dan weg. Je liet je maar op de grond vallen als je niet meer weg kon komen; van angst en schrik. Er lagen ook veel bommen in het land.

Wij hebben in die tijd ook veel onderduikers gehad. Een keer vier tegelijk. Een priesterstudent, een meisje van 25 jaar. En Arie en George Arkestein uit Den Haag.

Acht weken lang en te eten gegeven en wat we zelf aten. Er was twee keer in Den Haag een razzia geweest en gingen 's nachts voor Kerstmis de weilanden door naar huis en gelukkig, want waren net weg, toen ze hier razzia hielden. Ze zijn nog vaak over geweest na de oorlog.

En dan al die stakkers, die met lege magen rondliepen om nog wat op te halen, had Jo zo'n medelijden mee. Vele hebben der eigen gewarmd in de stal, want 't was zo'n koude winter ook.

Wij hebben ook zelf nog pulp gegeten, wat wij dan nog licht bakten in wat boter, wat wij nog hadden.

Wij hadden ook nooit gedacht, dat de oorlog nog vijf jaar zou duren.

Er hebben zeer vele mensen bij ons in de schuur geslapen. Ook nog de oude vader van de Arkesteinen met een dochtertje van 11 jaar. Samen met een handkar waren ze naar Gelderland gelopen om wat eten te halen, als 't er nog was. Zij sliepen op de voorzolder. Ze waren zo vuil en bezweet van die lange rit en werden niet goed, na zich te hebben gewassen.

Drie of vier waren er vaak om te slapen, een keer dertien tegelijk. Zo was er eens een jongen en meisje met een handkar met een zeil erover, en Jo zei ga maar naar de schuur er zijn er nog meer.

En zo om 10 uur ging Jo altijd kijken en stonden ze nog voor de schuurdeur en zei Jo : gaan jullie niet naar binnen, 't was erg slecht weer ook.

En mijn vader dan ? En zeiden ze dat vader dood onder 't zeil lag. En hebben ze de wagen in een andere schuur binnengereden. Ja; vreselijke taferelen beleefde je.

Morgens na de boterham en melk drinken gingen ze met 'r vadertje weer verder, naar Rotterdam.

Na 8 uur 's avonds mocht er niemand meer op de weg komen. Jo stuurde nooit iemand weg we hebben veel goed kunnen doen, aan die honderden stakkers. Maar je moest ook met gevaar voor eigen leven goed uitkijken, want de NSB-ers brachten veel mensen aan en werd je door de Duitsers gepakt.

Heb ik al verteld, dat er 's avonds twee vrouwen kwamen om te slapen, waarvan er een 'n baby verwachtte en 't elk moment kon gebeuren. 'T was net in de tijd dat mijn 2e baby zich ook kon melden en durfde wij het niet aan en is Jo nog wezen vragen bij 't restaurant, toen de Bruin bij Koudekerkse brug of ze daar mochten komen. Na even aarzelen vonden ze het goed en is der baby 's nachts geboren.

Ja zo ging het. Vrouwen en kinderen moesten op 'n biet of aardappel uit en soms verre afstanden lopen. Op een zondagmiddag was mijn zus uit Leiden, die een melkzaak had, maar de melk was op de bon, eens bij mij, en stond te kijken wie ik aan melk hielp. En eerst een vrouw, toen een jongen, toen man met fiets en weer een meisje van 16 of zo.

En zei mijn zus, komen die vier altijd melk halen en zei dat dat 'n klant van haar was en die vier uit een gezin waren. Bij ons gaven ze 25 of 30 cent voor een liter en zij verkochten ze het voor 3, 4 en zelfs 5 gulden de liter. Ze hadden een kinderwagen en daar hadden ze de flessen in.

Wij hadden een goede kennis in Katwijk die had een dochttertje die zoutzuur had gesnoept en der maagje was ingekrompen en altijd vloeibaar voedsel moest gebruiken en daar brachten ze melk waar ze bij ons 25 cent voor gaven voor 5 gulden de liter.

Erg als dat uitkomt. Dat deden ze niet alleen bij ons, ook bij andere. Toen we dat wisten kregen ze geen liter meer. En zo bezorgen zulke 'n boer 'n slechte naam omdat de melk zo duur is. Zo was er ook erg veel zwarthandel.

Ik was nog eens een oude man op de laan wezen halen, was gaan zitten van uitputting en kwam uit Rotterdam, is 2 nachtjes gebleven en had weer moed en wat kracht om verder te gaan naar zijn huis. Een jaar later kwamen er twee kinderen en brachten een fles wijn, ook lopende, dat was voor de kerstmis, van die meneer.

En de oorlog duurde voort, 3 jaar, 4 jaar en ik was in verwachting. 4 mei, nog net in de oorlog is Leo geboren. In plaats van zwarte haren had Leo witte krullen. Toen hij 6 weken was, werd ons land in het zuiden bevrijd en gingen de Canadezen met tanks en machinegeweren voorbij, om ons land verder te bevrijden. We hadden vader in een leuningstoel voor de woning gezet en kon hij het meebeleven. Het was een gejuich en gebul van blijdschap. Toen konden de ondergrondse, die zo voor de onderduikers zorgden, voor de dag komen en knipten de meiden, die met de Duitsers geheuld hadden der hoofden kaal; als straf.

25 juni 1945 is mijn lieve vader overleden. Hij is maar een week ziek geweest. Was in elkaar gezakt en hebben hem, Jo en ik, bewusteloos weggedragen en is in bijzijn van zijn kinderen, voorzien van de H. Sacramenten, was toen bij kennis.

Vader was 77 jaar. Hij heb veel zorgen gehad, groot en klein, was een fijne vader, altijd vrolijk. Jan en Gerard waren nog niet terug uit Duitsland, hebben hem niet meer gezien. Marie en ik zagen de laatste zuchten gaan, waren bij vader om te waken.

Toen er eindelijk weer vrede was en ons land arm en leeggeroofd was; gingen ze het watergebied leeg malen en kwam er een modderland te voorschijn en was er zo veel te doen, dat je het werk haast niet aan kon. Handen te kort.

Maar Jo wist van aanpakken en ook in de boomgaard pootte hij weer nieuwe bomen. Wij maakten al die jaren nog kaas en Jo maakte kaas in Bodegraven en ieder was weer druk.

Toen op 6 juni onze vierde zoon werd geboren, Kees. Die kwam toen het vrede was. Een lekkere, stevige jongen, blond haar en blauwe ogen. Vader had niet te klagen, vier zoons.

En zo groeiden de jongens lekker op. Drie gingen er al naar school.

's Winters ging de melk drie maanden naar de fabriek. Vader Jo had toen nog een arbeider, later een knecht.

Kees was bijna vijf jaar en ik in verwachting. Ik had de hele woning schoon met behulp van een werkster. 't Liep tegen het eind april, alles was gereed om kaas te gaan maken. Ik was zes maanden in verwachting. Ik legde mijn tandenborstel op een riggel boven de koelbak, waarvoor ik altijd op de koelbakrand stapte, volgens gewoonte.

Ik sloeg achterover met mijn hoofd op de rand van de tafel, zo op de vloer in het achterhuis. De kinderen liepen te spelen, 't was 's morgens zes uur en vader zat te melken. De jongens schrokken van 't bloed dat over de vloer liep, riepen vader moeder gaat dood. Verschrikt holde vader naar binnen en ik kon niets zeggen van de pijn. Hij heb me in bed gesleept en natte doeken en slopen onder mijn hoofd, tot het op hield. Jantje van zeven jaar werd naar de dokter gestuurd met een briefje, dat was een heel eind lopen. Vader durfde niet weg te gaan. De dokter kwam 's middags pas, had de ernst ervan niet begrepen en had zijn gewone route afgemaakt. Schrok ervan en zei : bijt maar op je tanden, want ik zal je even pijn doen. Nam een flesje jodium en er bleek een scheur in 't hoofd waar 't in moest, maar voelde het niet eens.

En plat blijven liggen. De tweede dag voelde ik me al heel goed en mocht derde dag tien minuten zitten in bed, maar na vijf minuten kreeg ik zo'n pijn. En van toen af heb ik zes en 'n halve week plat gelegen. Vader was begonnen met kaasmaken, we hadden gedacht, dat 't niet zo erg was en een meisje uit de buurt die hem hielp.

Meneer Oudshoorn, het oude vissertje, een goede kennis geworden door de oorlogsjaren kwam vijf dagen in de week om te helpen, verzorgde mij en de kinderen. Kon van alles in 't huishouden en prima hoor.

Wij hebben bijzonder veel gemak van hem gehad en plezier.

Na zes weken kreeg ik verlichting in mijn hoofd en zei de dokter : nog vier dagen blijven liggen, wat ik deed.

Na zo vier weken overeind te zijn geweest, is onze Marian geboren, 22 juli 1951, wat niet mee viel. Zij woog 10 pond. Ik weer drie weken plat, wegens zware bevalling.

Nu dan, na eerst vier zoons, een meisje. Wij waren reuze blij met onze Marian. Alles verliep ook weer en ik mocht lichte bezigheden doen en kreeg ik weer isgias en heb met verschrikkelijke pijn weer zes weken plat gelegen. En vader nog maar alleen kaas maken.

Ik was toen 46 jaar. 't Was me 't jaartje wel. Was voor dit alles nog nooit ziek geweest als alleen kiespijn. Had op eenentwintig jaar al mijn gebit en dat mag wel even vermeld, nog steeds hetzelfde gebit en ben nu 83 jaar (afkloppen) ook niet aan geplombeerd, dat is zeldzaam hè.

Zo was 1951 voor mij een pechjaar.

De jongens gingen naar school, op één na en hielpen al wat mee.

Marianne groeide lekker en had op 't half jaar vier tandjes en lachtte zo lekker.

Toen kwam mijn oudste zus en vroeg mij : zie je niets aan Marian, alles was volgens mij goed. Nee, zei Alie, Cor het wordt 'n zorgenkindje.

Ik schrok er erg van en zei dat tegen vader en vader zei, ik wist het van de dokter, maar mocht het nog niet zeggen.

Ze liep ook op 't jaar, net als de jongens. Maar een oogje kon je iets aan zien, was kleiner. Het was ook zo'n lieve kleine schat van ons en gingen nog steeds meer van haar houden, al hebben we het erg moeilijk en veel zorgen gehad, toen ze nog jong was.

Toen ze 10 jaar was ging het steeds beterder en is naar de BLO-school gegaan. Het Lidwinaschool op de Zoeterwoudse Singel in Leiden. Om acht uur gehaald en om drie uur weer thuis. Ze wilde alles doen wat ik deed en heb zo veel van mij geleerd op breimachientje met wol. Ze heb erg veel sjaals nog gemaakt ook.

Iedereen draagt in de familie sjaals die Marian heb gemaakt, en netjes hoor, ik kante de draadjes.

Kees heb later nog eens een sterke gemaakt van eikenhout met 26 kopspijkertjes op een rij, twee rijen breed.

De laatste tijd is het steeds kussens borduren.

Ze was veel bij vader en de jongens op de boerderij en hield veel van beesten. We hadden veel witkop koeien. Iedere koe had een naam en als je vroeg wie is Neeltje of Truus of Lucie of wat ook, zij wees ze altijd goed aan, kon ze allemaal.

En op de step reed ze graag en voetballen met de jongens. Marian heb ook nog een fiets gehad om te proberen of ze 't kon leren. Maar ging altijd achterop de lastdrager zitten en trapte zo vooruit en vlug ook hoor. En had altijd plezier.

Zo werden de jongens groter, waren van school af en Jan moest voor de keuring en ging in 1960 in militaire dienst voor twee jaar. Ja, sterk was Jan niet, was uit zijn krachten gegroeid. Maar spookte nog al eens wat uit onder dienst. Zo kwam Jan nog eens thuis met zo'n hoge militaire wagen, die boven 't dak uitstak. Had hem achter de hooiberg gereden dat ie niet te zien was, want was er stiekem mee naar huis gereden.

Joop werkte in die tijd bij een baas om wat te verdienen, was f 19,-- per week toen in 1959. Toen kwam ook Joop zijn diensttijd en in 1961 voor de keuring.

Jan had een motorfiets, was er gek van en Joop was weg van een racefiets.

En vader werkte toen met Leo en Kees. Jan was monteur in dienst en kon zo weggkomen om proef te rijden en bleef dan wel wat lang weg.

Marian was toen 13 à 14 jaar. Maar de jongens moesten nog al eens op haar passen als wij naar de kerk waren. Maar ook maakte je nog wel eens wat met de jongens mee hoor.

Leo was een dreumes van drie jaar, toen liep hij vlak achter 't paard heen, dat beest schrok en sloeg Leo vier meter weg met zijn poot. Ik raapte hem op en ging op 'n kist zitten tegen stalmuur, met Leo op mijn schoot. Hij was blauw en bewusteloos, wat een groot halfuur duurde.

Jan kwam nog eens van de trap afrollen en bleef suf liggen en toen ik hem op wilde rapen, holde hij ineens hard weg.

Kees is nog eens uit de hooiberg gevallen en moest zijn arm gespalkt worden.

En toen hij al groot was, stond hij eens te hangen op de waslijn en die brak en dook hij achterover de sloot in, naast de stal. De jongens lachtten... maar bleef met zijn hoofd in de bagger steken en moesten Kees eruit trekken, toen was 't lachen over. 't Liep gelukkig goed af.

Joop zou eens laten zien wat hij kon op de fiets, ging te hard en schoof met zijn knieën over 't grindpad en had rauwe knieën en liet zijn fiets de eerste dagen staan. Hij brak alle fietsen af, door hollen en kuilen.

Leo en Kees konden goed schaatsen als er ijs was en kon je ze daar vinden.

Met al die zorgen erbij van Marian konden we geen kaas meer maken. 't Werd te druk voor mij. Had nu handen vol met mijn gezin.

Jan en Joop zijn automonteurs geworden. En Jan en Riet zijn 28 mei 1963 getrouwd.

Zo is Jan 't eerste op eigen benen gaan staan. De bruiloft was in de stal, wat vroeger veel gewoonte was bij boerenmensen.

Maar er gebeurde weer iets vreselijks, op 14 april 1964. Die dag vergeet ik nooit. Of het niet op kon. Ik had de hele schoonmaak af, was aan het laatste bezig.

Om kwart over twee riep vader : gooi de boel neer, de boerderij staat in brand. Zie 't nodigste te redden. Maar 't was zo'n vreselijke harde wind, dat de boerderij in één uur plat lag. Het rieten dak knetterde en schoof in brokken naar beneden. Er was niets te redden, zo snel, dat netaan de koeien los gesneden en gered waren.

Leo wilde zijn portemonnaie en nog spullen halen van Joop en Kees ook, maar 't luik viel brandend in elkaar en al hun spullen en gereedschap en eigendommen waren verloren. Wij allen waren in een uur tijd alles kwijt. Wat een toestand zoiets mee te maken.

Stom van verdriet en verslagen stond ik op de laan te kijken, naar alles wat nu in een klap as en verwrongen ijzer en zwart gebrande binten, door elkaar lag. In 't water, dat de twee blusauto's erop spoten, alles wat je zo lief was en met hard werken was verdiend, ineens weg. Je was versuft van verdriet, het is niet te vertellen.

Jan en Riet bij der vader ingetrouwd, want Riet der moeder was dood. En zo stonden al hun spullen bij ons opgeslagen, op zolder. Keukenuitzet, slaapkamer meublement en hun hele linnenuitzet al der kadoos van der trouwen en Jan zijn oude antieke motorfiets op de zolder, dat was ook allemaal verbrand. Ook zij hadden verdriet. Ook van Joop en Cock stond veel bij ons boven. Ook zij hadden trouwplannen en was alles verloren. Marian was gelukkig op school op Zoeterwoudsesingel. Jan en Joop waren in Leiden bij der baas en Kees bij gebr. Zuidwijk carrosseriebouw. Riet had ze opgebeld.

En wat een verschrikking stond er in hun ogen te lezen toen ze kwamen en 't zagen en er niets aan konden doen. Van Jan en Joop, alles wat ze spaarzaam hadden verdiend en gespaard, zagen ze nooit meer terug. Al der jongens der spaarpotten klerenkasten met spullen, pakken, jassen. Kees had een wand vol timmergereedschap.

Vier bedstellen met dekens, alles weg.

Zo was het ook in huis en kamers, drie bedstellen. Kasten met linnengoed, 'n nieuwe lamp en twee nieuwe vloerkleden, want de woonkamer was vernieuwd en een half jaar na de brand kregen we daar de rekening nog voor.

'n Deel van mijn goud lag boven op de linnenkast, nooit gevonden, dagen met Leo lopen zoeken tussen 't puin.

Marian had een kast met nieuw gebreid goed, de knoopjes moest ik er nog aanzetten, alles weg.

Wij liepen aan ons werkgoed en kwam de burgemeester 's avonds met zijn vrouw, een tweede pak voor vader en 'n jurk voor mij brengen en konden we het vuile goed uittrekken.

We besloten in een stenen varkensschuur te blijven die was blijven staan. De brandspuiten van Alphen en Hazerswou bleven nog lang nablussen.

Tante Rie heb ons later omgepraat en kregen voor ons beiden één kamertje om te slapen en Leo boven. En Jan en Rie; namen Marian mee, die opgevangen was uit school, plaats of geen plaats en sliep de eerste nacht tussen hen in.

Marian was helemaal in de war, want miste moeder natuurlijk. Hoe ze het verder versiert hebben weet ik echt niet meer, maar ze bleef bij Jan en Riet, en Riet zorgde dat ze 's morgens klaar stond voor de schooltaxi aan de weg, want zij wonen aan de Rijn, Jaagpad.

Overdag naar school, daar huilde ze en vond de zuster een briefje van Riet in der brodtrommeltje, wat er was gebeurd. En begrepen de zusters waarom Marian huilde.

Zo is ze zes weken bij Riet geweest.

Wij waren uiteindelijk besloten om naar Tinus en Marie te gaan. Rie deed al het mogelijke om 't ons zo gezellig mogelijk te maken.

Kees kreeg onderdak bij W. van Dam en Joop ging naar van Schaik in de Groenendijk, de ouders van Cock, later zijn vrouw.

Maarten en Mies hadden het gehoord en kwamen 's avonds met dozen met van alles erin waar je het eerste naar grijpt, zoals lakens, slopen, piamas, handdoeken, zeep kortom van alles en nog wat.

Iedere dag ging ik op 't puin zoeken, maar vond niets meer, zo erg was de brand geweest. Alleen twee tortelduiven, kletsnat, zwart van ' roet en leefden nog.

Al mijn achttien parkieten zijn verbrand of gestikt in de rook, zo ook twee poezen met jongen. Tippië, ons hondje stond nog vast aan zijn hokje toen, en is op 't laatste moment nog losgesneden.

De hele kaasmakerij-inventaris met kaaspers, 40 kaasvaten, 6 weikuipen, kaaskuip met alles wat erbij hoort, is verloren gegaan. Niets en ook niets is gered, als twee stoeltjes uit serre en een suede-jas van Joop, welk nog is gestolen ook.

't Was zwart van de mensen, er was geen oog op te houden door de politie.

Leo had een schilderijtje van mij en Marian.

Riet ging de andere dag kleren kopen en ondergoed enz. bij Cor Ketel. En zo hebben we 6 weken uit elkaar geweest. Wij huurden de woning van een landheer, waren gelukkig verzekerd voor inboedel. Na zes weken werd er een voetbaltent opgezet, die ik eerst grondig schoon moest maken, want was erg vuil. Dus klompen, emmers, borstels en dweilen gehaald bij Piet Zwart en aan de karwei. We waren blij toen en is in een dag opgezet, dat we ons gezin weer bij elkaar konden brengen. Lof en dank voor de mensen die ons geholpen hadden, maar je bent 't liefst bij elkaar in eigen omgeving.

In één dag werd het geheel opgebouwd en nog eens nagepoetst en laten drogen, met alles open, en konden het opnieuw aankleden of je pas was getrouwd. Gordijnen voor de ramen, vloerbedekking kopen, water en licht aanleggen, nieuwe lampen, tafel, stoelen en aanrecht en allerlei keukengerei. Closet en de nodige bedden, vier éénpersoons voor Joop, Leo, Kees en Marian en tweepersoons voor onszelf.

We lagen allen in een ruimte met houten afscheiding tussen ons en Marian in opklapbed, wat overdag looppaadje was.

't Was behelpen, maar 't kon. Jassen en pakken hingen in de voethoekeinden, afgeschermd met gordijn aan roe. Kleren stonden in dozen onder de bedden, zo ook de boodschappen enz. Een halletje met WC en keuken en dan in breedte de woonkamer.

Dat was 't leukste en met meer ruimte en ging aardig. En kwamen allen thuis daags voor Pinksteren en kwam 't gezinsverband terug.

De koeien had Jo na de brand allemaal een warm dekje opgelegd en stonden vast in de barak, waar ze zomers losliepen en had weer hooi enz. gekocht. Had nog wat koeien bij Peter van Saasen en Spruit gebracht, maar je houd zoveel mogelijk bij elkaar.

En Marian was ook weer blij, bij vader en moeder te zijn en wij niet minder.

Riet is erg bezorgd voor haar geweest en zo'n kind is al een zorg op zich, dat is moeders werk en wij waren ook zo verlangend naar Marian.

Wij hebben anderhalf jaar erin gewoond.

In die tijd zijn Joop en Cock getrouwd op 18 oktober 1964. Ik zie Joop nog staan op 't trapje in 't gat van de deur met zijn bruidsbouquet in de hand.

Eer ze ons huis opbouwden van de landheer duurde zo lang. Er staat een halfjaar voor. Ik heb toen naar Minister Boogaards geschreven van Volkshuisvesting en die ging er achterheen. Ze hadden het nog steeds niet aangevraagd, dhr Vingerling.

En zelf zaten ze al voor de tweede keer met vakantie in die tijd in 't buitenland en lieten ons in de kou zitten.

Vader en Leo moesten werken voor twee, want moesten alles opruimen, wat ook van de landheer was, en werkten tot bedtijd toe. De stal moest weer opgebouwd worden voor de winter, wat op het nippertje gebeurde.

Omdat het in 't bouwplan was, mocht er niet 'n huis worden gebouwd en moest vooraan de weg komen. De stal, dat moest er wel.

Toen Vingerling uit Oostenrijk van 2e vakantie kwam en ik weer had geschreven en door hoofd-dir. Ir J. de Vries van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid en door de Gemeente weer attent was gemaakt, kwam er eindelijk beweging in en mocht een Boogaardhuis aangevraagd, maar dat deed Vingerling niet.

Hij hield ons maar voor, dat iedere dag de vergunning kon komen. Toen werd het een vrije woning.

Wij hadden gehoopt ons zilveren huwelijksfeest te vieren in een huis. En zo werd ons feest in die tent gevierd met onze zusters uit 't klooster en de kinderen, op 20 juni 1965 en met de hele familie in hotel Groenendijk. En een buuravond in de stal. Toen was het heel erg gezellig geweest.

Eindelijk begonnen ze op 3 september 1965 te heien en 't moest voor de winter klaar, want ik mocht vanwege me erge reuma van de dokter geen 2e winter in die voetbaltent blijven, 't was zo nat.

Er werd hard gewerkt door van Noort en 4 november gingen we erin. Riet, Gré en Leo met de tractor hebben alles helpen verhuizen.

Ook dat moest weer helemaal opnieuw aangekleed worden.

We wonen hier erg gezellig, veel licht en zonnig huisje. Ik gaf het de naam "Zonnewende" en Kees maakte zo'n sierplank met die letters erop, voor de voorgevel.

Het huisje is niet groot maar voor ons groot genoeg, want Leo en Kees hadden ook verkering.

Kees en Leny trouwden 25 september 1969 en wonen ook in eigen huis in de ten Katestraat 7 in de nieuwbouw.

Toen op 12 november 1969 werd ik niet goed, benauwd en pijn in de hartstreek. Naar dokter, toen naar ziekenhuis voor onderzoek en moest vader alleen terug naar huis; mocht geen stap meer lopen en werd om 7 uur bediend. Vader en kinderen waren aanwezig en tijdens de bediening raakte ik bewusteloos en gebleven tot andere morgen 6 uur en heb 10 dagen alleen gelegen. 't Was nog in 't Elisabeth op de Hooigracht. Het was voor vader een angstige tijd en ook zoveel veranderingen thuis.

Marian ging overdag naar school en moest verzorgd worden. Toen besloten Joop en Cock om bij vader te komen met der twee kinderen en kon 't huishouden doorgaan.

Vader ging bij Leo op de kamer en Joop en Cock op ons bed bij Marian. En Cock der kinderen in voorkamertje boven.

Vader kwam zes weken lang iedere middag op bezoek en de kinderen om beurt 's avonds. Toen kwam ik daags voor Kerstmis thuis en omdat er nog geen zuster bij was, is Joop en Cock nog een week gebleven. Ik lag beneden in de woonkamer.

Met Marian ging het prima en zo'n klein babytje vond ze leuk.

Vader en Leo zeiden later, dat Cock zo fijn kon koken en er veel werk van maakte.

Volgens de dokter in 't ziekenhuis mocht ik Marian niet langer thuis houden, omdat dat te zwaar werd. We hadden Marian op een oudervereniging al in laten schrijven en stond no. 1. Maar nu, twee jaar later, was er geen plaats omdat er 104 geplaatst waren, al vier teveel en is het andere jaar, 11 november 1970 geplaatst in huize de Weipoort aan de Vrouwenweg te Leiden.

Dat was een heel zware opgave, je kind wegbrengen. Ik kon het niet en is vader met zuster Marie Regina en Leo gegaan.

De eerste zes weken mocht er niemand komen bij Marian, dat was heel erg voor ons. We kregen wel een kaartje, dat ze der eigen goed aanpaste. Dat moet je maar geloven.

Ik had Marian 19 jaar verzorgd en als ze trouwen weet je dat ze der eigen weg kiezen, maar 'n zorgenkind, afstand van doen is 10x erger.

Je kan je het niet voorstellen wat dat is voor 'n moeder, dat moet je zelf hebben meegemaakt, dan alleen kan je het begrijpen, wat het is.

Het ging prima en later mochten we ze halen als we wilden. En zo komt ze vaak 'n week thuis en met verjaardagen en leeft met alles mee. En als het kerstmis, pasen of pinksteren is ook zo'n 14 dagen thuis, en mijn schoondochters, fijne meiden, als een van beide jarig is, blijft ze daar ook daagjes en heb het er dan nog dagen over.

Om de 14 dagen gaan wij in de tussentijd op bezoek, of sturen andere week een ansichtkaart.

Als ze weg gaat zegt ze : ik blijf thuis, maar samen pakken we in, der spullen en koekjes voor de kinderen en spekjes voor der eigen en zegt ze : kom je me weer halen.

Zij was eerst met 15 meisjes op de wigwam in huize de Weipoort.

27 april 1976 heb ik vier weken in 't ziekenhuis gelegen op hartbewaking, was de 2e keer en 25 oktober 1976 kreeg ik 't weer te kwaad en moest weer naar 't ziekenhuis in Leiderdorp voor hart- en kransslagader, die dichtslempde, toen voor de 3e keer, zes weken lang. 4 februari 1986 nog eens 4e keer en 5 mei 1987 weer vier weken, was de 5e keer. 'n Scheurtje in de maagwand nu. En weer 16 december tot na Kerstmis, bijna 4 weken en mocht naar huis om aan te sterken en was het de galblaas met galstenen, die er nu uitmoeten en dat zou gebeuren 20 februari, moet de 19e op zondag komen en word dan de andere dag geopereerd, dat zou dan de 6e of de 7e keer zijn.

Nu ga ik weer even terug. Inmiddels zijn Leo en Gre ook getrouwd 5 maart 1971, hadden 5 jaar verkering en kregen toen ook de kans om een huis te kopen, een vrijstaand huis wat ze zo graag wilden, langs de Rijndijk 298. Joop en Cock wonen in eigen huis in de Busken Huetstraat 52. Jan en Riet kregen onverwachts ook hun huis te kopen aan het Jaagpad 28 en hebben het ook zo mooi opgeknapt en wonen zo vrij. En zo wonen alle vier onze zoons in onze gemeente Hazerswoude en ze maken het goed, hebben vrouwen die van aanpakken weten en goed kunnen naaien. En allemaal lieve kleinkinderen, die ook al weer groot worden. Al elf bij elkaar.

In 1972 zijn Marian der tanden en kiezen getrokken, 't kind had zoveel last van kiespijn. En Marian zou een gebit krijgen, maar dat is jammer genoeg niet gelukt, als dat meteen niet goed zit en 't wordt tobben, wat bij haar zo was, dan is 't en blijft 't tobben. Je moet dan maar denken, gelukkig is ze die kiespijn kwijt.

Ze is 22 jaar en zo kan het ook niet blijven. Je went er weer aan, hè. Toen ze 21 jaar was had ze een fiets gehad en als ze thuis is fietst ze op haar manier op de laan en als ze weer weggaat staat ie boven op der kamer. Ze zit op de lastdrager en met der benen langs de grond. Ook zo met der gitaar, als de radio met muziek aan staat en heb ze hem zo beet. Als ze een dag naar Gre gaat, moet de gitaar mee en gaat Gre met haar en Lucie gitaar spelen. Gre heb er wel drie en platen draaien en is het feest voor Marian. Leo en Gre hebben drie kinderen Gerjo, Leon en Lucie. Jan en Riet hebben ook twee zoons en een dochter, Jan, René en Mariska. En Joop en Cock twee meisjes en een zoon, Hans, Karin en Suzan. En Kees en Leny van beide wat, Liane en Ronald.

Dat zijn de elf kleinkinderen.

Wij zijn echt tevreden mensen met onze kinderen en kleinkinderen zo om ons heen. En ze komen allen graag bij opa en oma en dat is zo fijn en allen houden ook van Marian en kunnen goed met Marian omgaan.

Als Marian thuis is en 't is hooibouw of grasbouw is ze niet in huis te houden en zit in de tractor bij Leo in 't land, of is aan 't helpen met 't hooi. Ze heb al zoveel kussens gemaakt met kruissteek in drie of vier kleuren. Overall hebben ze kussens van Marian, ik naai ze in elkaar, dat gaat niet. Ze is erg lief en aanhankelijk. Wij zeggen wel eens, dat hadden we nooit willen missen.

We leven, nu de andere een eigen huis hebben, helemaal voor Marian. En we zijn zo blij, dat ze nu zo op der plaats is in Swetterhage en mooi dichtbij, kwartier rijden met de auto.

In die tijden, dat ik in 't ziekenhuis legt, komt een verzorger met Marian trouw op bezoek en brengt Marian een ruiker roosjes of zo mee en dat vindt ze wel leuk en ik niet minder, hoor.

Maar nu even terug in de tijd. Marian wordt ook ouder net als wij. Toen wij 40 jaar getrouwd waren, hebben wij ons feest gevierd bij v.d. Voort in 1980. In 1979 heb Regien der Gouden kloosterfeest hier ook gevierd en 1979 zuster Apolonia der gouden feest ook. Toen is beide keren mijn oudste zus met een van de twee priesterzonen over geweest uit Nieuw-Zeeland en een H. Mis van dankbaarheid in de Bernardusparochie. Ja zo'n feestje er tussendoor wil er wel in, hè.

Leo heb de inventaris en 't vee overgenomen in juli 1977. Eerst hield vader nog varkens, nu enkel nog kippen en konijnen, staat nog om 6 uur op en is om 7 uur in de stal om te helpen. En Leo is gaan tankmelken, want volgend jaar halen ze geen melkbussen meer op en is zo gedwongen om grote kosten te maken en heb een doorloop stal gebouwd met zijn schoonvader, met gierkelder en melklokaal. Een grote prestatie. Ook het kippenhok, kaberg en oude schuurtjes afgebroken en een mooie grote schuur gebouwd van hout en ijzer, waar alle machines in kunnen en zo is er veel veranderd en wordt het hooibouwen minder en hebben de meeste boeren al alleen grasstalen.

De wijk Rijnenburg, vroeger alles landbouw, lijkt op een kleine stad en dan de ruilverkaveling, voor ons niet leuk en gasdijk door je land. Waterleidingen en nu nog een nieuwe snelweg, alles wordt van de boeren afgenomen en je heb zelf niets te zeggen over je eigendom en eigen grond. 't Was vroeger leuker, hoor.

Ook op kerkelijk gebied gaat alles achteruit. Je had Sacramentsdag en stond de hele dag uitgesteld en kon je in stilte komen bidden, iedereen en 's avonds plechtig Lof met processie met 't Allerheiligste onder de troonhemel, gedragen door 4 mannen en pastoor liep onder de troonhemel en veel vaandels van verenigingen en dan al die kleine meisjes van 5, 6 en 7 jaar met witte jurkjes en kransjes in het haar.

Met mandjes waaruit ze papieren strooiseltjes strooiden. 't Was zo een mooi feest voor iedereen in de kerk.

Je had het St. Jozeffeest 19 maart en de Mariadagen zo door 't jaar en werd heel bijzonder vereerd en zo nog veel meer.

Jammer van die mooie kerkelijke feestdagen. Je had 's avonds gezamenlijk de rozenkrans en lag op je knieën voor een stoel, in alle katholieke gezinnen. Eén bad er voor, meestal vader of moeder. En 't H. Hartbeeld had iedereen in huis op troontje en brandde er een lichtje.

Op de fiets had je vroeger een carbidlantaarn en petroleumlamp voor de stal en woonkamer en kaars in stormlantaarn, voor schuur en achterhuis. En een blaker met kaars, die stil op een plaats stond.

Wij gingen in donker naar bed, boven, en lei je kleren op de stoel, die naast je bed stond, dat voelde je wel. En als je opstond trok je toch 't eerste aan wat je 't laatste uittrok, dat was heel gewoon. Nu druk je maar op 'n knopje en volop licht.

Fietsen waren er toen niet, zo in 1910 enz., dat is van latere tijd.

Als je uitging met paard en wagen en 't werd avond eer je terugkwam, had je rijtuiglantaarns met een kaars erin voor licht. Ik weet nog goed, dat de eerste autobus reed. Hij heette "Autodienst Vooruit", dat stond er met grote letters op en had bovenop hekwerk en zitbanken en een trap achteraan, om boven te komen, dat was de 2e verdieping, maar koud. Reed van Boskoop naar Leiden. In de verte hoorde je 'm aankomen. Toen reden de boeren met 'n tentwagen en beter gesitueerden met Utrechtswagentje. En je had de tilburie voor 2 personen en kaasbrik en hoorde je altijd klik klak van de paardevoetjes.

'n Bakker reed brood rond met bakkerskar op twee wielen en een hond eronder.

En een slachter met open kar met twee honden eronder op twee wielen.

't Vee werd vervoerd met 'n schuit waar strooi in lag naar de markt en had je losplaatsen. Eerst voorgetrokken langs 't Jaagpad, door één man, later kwam er een motor in, vandaar 'n pad langs de Rijn, 't Jaagpad.

Op vaste plaatsen kon je toen 't vee laden of lossen. Nu komen de auto's 't vee halen van de boerderij.

Je had geen telefoon of TV of radio. Je hoorde ook nooit iets van de buitenwereld of uit het buitenland, dat kon niet en wist je van die ellende overal niets.

Wel had je een enkele keer 'n omroeper, 'n man op de fiets met zo soort hoorn. Je had overal tolbomen in verschillende gemeenten en moest je tol betalen.

De wasmachine was van hout, als je er al een had, want de stampton bestond ook nog De was zette je in de week, dat deed iedereen, zaterdags in de week in tobbe met sodawater.

's Maandags met de hand uitwringen en ging witte was in eerste sop en 't bonte in sodawater, weer wringen. Witte was in houten wasmachine met slinger met vier poten in de 2e sopmachine en tien minuten draaien. Zo ging het met al het goed.

't Witte goed, lakens en ondergoed ging naar de bleek in 't grasveld en werd het omgekeerd en zette het dan 's avonds in tobbe met water. Dinsdag werd het gespoeld en ieder stuk door een emmer regenwater met blauw gehaald en dan op 't klerenhek opgehangen en zette 's avonds binnen en de andere dag weer buiten. Schorten en blousen en kusslopen werden wat gesteven met stijfjel en wat geschrapte kaarsvet erin. Als je kokend water op de stijfjel deed; dan glom het was en 't streek mooi glad voor overhemden. Je was zo de halve week bezig met de was.

Dan strijken met een strijkijzer met 2 kooltjes vuur erin. Die kwamen van harde turf, die haalde je uit het fornuis eer ze as waren en bewaarde ze in de doofpot om te strijken. Er was ook friese turf, dat was niet geschikt, maar om de kachel langer aan te houden, want hout is gauw weggebrand. Ook had je later strijkbouten, warmde je op kachel of fornuis, waar je eten op kookte.

Zo heb ik dan geleefd en gewerkt toen ik zo 18, 20 en nog later. Toen kwam er verandering in de toestand en wat is nu alles verbeterd.

Ik ben nu 83 jaar en kan zelf de was doen, want de machine draait en spoelt, hè. Je hebt het er maar in te doen en op te hangen. Zo is het een vooruitgang in alles.

Ik verdiende vroeger F 5,-- in de week, F 300,-- in 'n heel jaar. Ik zal nog een paar kleine dingen opschrijven van vroeger : voor een klein geitje (levend) kreeg je 25 c., voor een lammetje ook 25 c.

Ik heb hier nog 'n krant liggen van 12 december 1891, even een greep eruit :

Graafwerk voor mannen werd beloond per dag 70 cent;

In de burgelijke stand schreven ze niet van geboren, maar bevallen;

160 visitekaartjes op prachtig ivoor 75 cent;

Ter overname aangeboden een manufacturenzaak f 300,--;

Huis te huur f 5,50 per week, 3 grote kamers, grote keuken; grote open plaats en 3 slaapkamers;

Boter 75 cent per pond;

Vette varkens 19 à 22 cent per pond;

Vette schapen f 14,--;

Graskalveren f 30,-- per stuk;

Courant verschijnt 3x per week, kost 75 cent in 3 maanden, losse bladen 2 cent/stuk;

Sigaren 2 cent, voor 100 sigaren f 1,25;

Fantasie herencostuum f 6,50, colberts f 6,-- tot f 4,50. Zwart kamgaren kostuum f 8,50 tot f 12,50;

Geel katoen voor lakens en slopen 18 cent per meter, lappen stof voor japonnen 16 cent;

Schapenvacht f 6,--;

Wit gebreide vrouwenborstrokken 50 cent per stuk;

Corsets voor dames 75 à 80 cents of f 1,10.

Zomaar 'n greep uit die tijd. Ik weet nog dat je een steel drop voor 'n halve cent kreeg en steel gekleurd pepermint voor 1 cent. Dat was zo 1913 ongeveer.

Maar nu eens over Marian.

Zij is onderhand 30 jaar geworden en wij worden ouder en zijn Jan en Riet Curator geworden over Marian. En Cees en Leny 2e Curator.

Ja, je wil als ouders graag zekerheid hebben, ook als je er later niet meer bent.

En we zijn erg blij dat Jan en Riet het zijn, want Riet weet van kind af aan, wat zorgen is en zijn, want verloor der moeder zo vroeg en moest die plaats innemen op heel jonge leeftijd.

En nu heb Marian mogen meemaken, dat de eerste paal werd geslagen en het prachtige Swetterhage is verrezen in Zoeterwoude. Het is een prachtige wereld geworden voor de gehandicapten die daar mogen vertoeven. Marian heb alles meegemaakt vanuit Huize de Weipoort, waar ze eerst zo 9 jaar is geweest. En als we daar langs rijden en zeggen Huize de Weipoort, zegt ze : afbranden. Dat wil zeggen, dat ze er nooit meer heen wil. Ze woont in huisje 13, de roskam, met 4 jongens en 4 meisjes en lieve verzorgsters, want die moeten er ook zijn. Ze heb der eigen kamertje met bedstel, linnenkast, twee stoelen en bureetje vol met krokodillen (haar hobby). En een kast voor der spullen, met bovenstuk met 4 deurtjes en laden, vloerkleed en 2 gitaren, 1 wit en 1 bruin. En Marian voelt zich er erg gelukkig en thuis. Ze gaat overdag naar 't DAK en dinsdags zwemmen en maandagavond 'n dansinstuif in de Herberg, het restaurant. Eet- en woonkamer zijn erg groot en ruim. Zij helpt veel afwassen in de keuken en opruimen na eten.

Als ze vrij zijn kunnen ze zomers buiten zitten in ruimte buiten bij iedere afdeling. En gaan 2x in 't jaar op vakantie met personeel met de eigen busjes van maandag t/m vrijdag. Ze hebben het heel gezellig met elkaar. En daar zijn wij, ouders, zo blij om, te weten dat ze goed verzorgd worden. Met St. Nicolaas is het ook zo, dat de ouders het komen meevieren en met der kinderen het samen beleven. Ja, wij zijn erg dankbaar en heel erg blij met ons Swetterhage. Het is er zo mooi met paden en bomen, tuintjes en gebouwen en zo gezellig als je de ouderdagen meemaakt.

Een pluim voor 't personeel, die zo der best doen voor onze kinderen, is ook echt op zijn plaats. Wij zijn heel tevreden ouders van Marian, en hopen het te blijven. Wij zijn, vader, 81 jaar en moeder bijna 84 jaar. Nu in 1989. Wij hopen nog vele malen te kunnen komen naar Swetterhage, waar onze Marian zo gelukkig is en verblijft.

Ja, nu ik ga eindigen, wil ik toch nog even wat vertellen over mijn ziek zijn. 15 december 1988 werd ik opgenomen in 't Elisabeth Ziekenhuis te Leiderdorp, voor hevige galaanvallen en met de nodige slangen en paperassen om me heen mocht ik 17 dagen niets eten en drinken, mijn lippen af en toe nat maken met een watje. Dat was heel erg om dan te zien, dat de mede kamergenoten met kerst en oud en nieuwjaar, overal op werden getrakteerd en moest toekijken. Oudejaarsavond zetten ze per abuis een bord met hartige hapjes enz. op mijn bed, maar mocht er niets van, alleen naar kijken. Ik lag net zo in die mooie tijd, dat ik niets kreeg. Maar de zuster had medelij en zei, zal ik een glas joggert halen met suiker, begon net aan vloeibaar drinken. Nou dat was wat hoor en maakte mij net zo blij en of dat smaakte, nou ! Na al die dagen van niets. Moest na 4 weken naar huis om aan te sterken, om dan geopereerd te worden, want die galblaas moest eruit.

In die tijd thuis, kom ik 's nachts om 2 uur te vallen met naar WC te gaan, weet nog niet hoe het is gegaan, maar lag bij de kachel met een gebroken heup, gillend van de pijn bij elke beweging, als vader me hielp, om weer in bed te komen, want lag beneden. 's Morgens de dokter gebeld en moest direct naar ziekenhuis. Dat was 14 februari 1989, en werd de 15e geopereerd, door dr Ebbink. Ik heb 6 weken met dat been in de beugels gelegen; nooit van bed af. Toen moest ik leren lopen op een been (hinkelen) achter een 3-pootkruk en later met 2 handkrukken en mocht 10 weken niet met de voet op de grond komen, eerst nog alleen met teen tippen.

Na 7 weken ging ik naar huis en moest thuis verder, met oefenen met therapeut, 2x in de week. En loop nu met een handkruk en red me zo wel. Vader reed iedere middag naar 't ziekenhuis en Marian kwam soms 2x in de week op bezoek en de kinderen 's avonds om beurt en erg veel post gehad.

Toen was het 27 juni, weer naar 't ziekenhuis, om geopereerd te worden van de galblaas, wat was uitgesteld wegens de heupbreuk en werd 29 juni geopereerd door dr Langezaal. 11 juli ging ik weer naar huis, was echter al 2 dagen niet goed, vanwege mijn maag. De tijd van liggen was om en moest naar huis en weer beginnen met huisarts. Die zei, nu kan je 2 dingen : terug naar 't ziekenhuis, dr Rozenkrans of een kuur en foto maken. Ik bleef liever thuis, vond het al mooi genoeg.

Ik was erg ziek, mijn maag was hard en nam geen eten op en ik viel in 11 dagen 10 pond af.

Ik dacht toen, nu zijn die operaties enz. voor niets geweest.

De eerste kuur hielp niet, een 2e kuur begon en de 15e dag kwam er wat verbetering en ging het de goede kant op. Heb 4 kuren afgemaakt.

En nu ik dit schrijf, 27 september 1989, ben ik weer heel goed, eet weer lekker, kook zelf mijn potje weer voor vader en mij. En loop nu met een kruk, maar kan weer op bezoek bij Marian en zo meer. En ben weer aan 't haken geslagen, wat ik graag doe.

Ja, 84 jaar, dan heb je niet alles meer te zeggen, hè. Maar hoop toch zo nog een poosje mee te gaan, met vader samen in 't huisje aan de Rijndijk 175 te Hazerswoude.

We zien vaak de kinderen, die allen in Hazerswoude wonen. En vader is nog steeds bezig met de kalfjes, als er geboren zijn en met 't jongvee en kleine karweitjes er zo omheen. En de tuin is zijn liefhebberij, en eten dan ook altijd vers, uit eigen tuin. Wij zijn er in groot geworden en dat is onze lust en leven.

Vacantie hebben wij nooit gehad, maar verlangen er ook niet naar. We zijn zo best tevreden. En Marian zo af en toe een dag of 10 thuis, dat vinden we ook fijn.

Als Marian weer weg is, mis ik ze vooral de eerste dag. Ze is ook altijd in je gedachte. Maar ze heb het er reuze goed en naar der zin in Swetterhage. „ En dat te weten is een zegen voor ons en allen. En dan is Jan en Riet er en hopen dat beide nog lang en gezond mogen blijven, want Riet kan mijn plaats heel goed vervangen, is echt een moedertje voor Marian, altijd zijn ze bezorgd.

Ja Ja, toen ik 70 jaar was, heb ik al de plafonds nog zelf gewit. Maar dat doet Jan en of Kees, die doen de klusjes wel. Maar nu 14 jaar later en niet zonder stok kan, is wel even anders. Heb beide handen nodig voor stok en leuning als ik de trap op ga. Nu brengt vader alles mee naar benee, of naar boven.

Als ik de was ophang, heb ik wat langer werk, loop een keer meer, maar kom toch klaar. Maar als ik op de stoel zit, kan ik beide handen gebruiken en gaat het nog best hoor.

Op 23 juli 1989 is ons eerst achterkleinkind geboren en is al met ons vereeuwigd op een foto.

Nu nog hopen, dat we op 20 juni 1990 ons 50-jarig huwelijksfeest mogen vieren, met al onze kinderen en kleinkinderen.

<https://www.buurtbusalkemade.nl/wp-content/uploads/2023/04/20230407-Huishoudelijk-en-Chauffeursreglement.pdf>

Dit is dan onze levensloop geworden.

Van :

Jo en Cor of
Cor en Jo
van der Poel - Kompier.

Dag Marian,

Ja, Marian is een nieuw leven begonnen in Swetterhage. wat een vooruitgang en grote verandering is dat in Marian der leven. Marian en vader zijn er geweest toen de eerste paal in de grond werd geheid. Marian mocht meehelpen verhuizen van der eigen spullen die Marian had toen ze in de Weipoort was. 12 5 91989 „

Het was niet veel, bij nu vergeleken. En zo fijn kamertje voor der eigen, dat was thuis ook zo.

Maar in de Weipoort, was Nel der kamergenoot en al de anderen alleen. Ik had gevraagd of Marian nu een kamertje alleen kreeg, en Marian is er zo gelukkig mee.

Een mooi ledikant en linnenkast kregen ze allemaal, en wie er wat bij wilde geven mocht. En zo namen wij, vader, Kees en ik Marian mee en hebben een soort kast onder en boven deurtjes en opening in midden voor sier en bovenop kan ook wat staan en twee stoelen en een bureautje gekocht.

En Kees had zijn aanhangwagen dus ingeladen en meteen in elkaar gezet in Marian der kamer.

Een vloerkleedje en een voor de wasbak en handdoekenhanger erbij. En der schilderijen en foto's enz. opgehangen.

Een leuk geheel en Marian is er zo netjes op. Ze maakt zelf der bed op en bureau staat vol met krokodillen. En de kussens die Marian daar heb, heb ze allemaal zelf gemaakt, hè Marian, thuis en moeder heb ze genaaid.

Ze is thuis altijd bezig met kussens of sjaals punniken of gewoon punniken voor kleedjes, naait moeder ze weer, voor onder de bloempotten.

Of Marian is op 't erf bij vader en Leo en veegt de stal of schuur bij of met de tractor mee 't land in met de hooibouw of grasbouw.

Zolang moeder het kan hebben, komt Marian met verjaardagen thuis, een dag of tien of zo.

Toen ze in de Weipoort was, ging Marian niet graag terug en zei: ik blijf hier. Maar dat is heel veranderd. En als je Marian haalt zegt ze, maandag terug.

Dat is een goed teken, te weten dat Marian der eigen zo echt thuis voelt in Swetterhage. Daar zijn wij ook heel blij om als ouders.

Ze hebben der eigen dagindeling en vrije tijd. En het is overal zo ruim en gezellig met elkaar, en radio en TV.

En gaan met vakantie met 't personeel, en gaan zwemen en gezellige avondjes in de herberg. En gezellig personeel, die iedere keer weer wat anders uitvinden om 't gezellig te maken, zoals ouderdagen, verjaardagen en St. Nicolaasfeest. En mogen mee wat nieuws kopen als er kleren nodig zijn. En als er iemand van ouders of kamergenoten in 't ziekenhuis beland, komen ze op bezoek met een bloemetje. Dat is voor beide kanten leuk.

Ja Marian is er gelukkig en voelt zich thuis. Zitten echt niet opgesloten, o nee.

Ze lopen zo vrij in die mooie omgeving, kunnen wandelen en naar de kinderboerderij, wie wil.

En Marian is graag de helpende hand als er afgewassen, of opgeruimd moet worden.

En Marian houdt van muziek en van gezelligheid. En is graag eens geknuffeld en kan niet tegen ruzie, dan wordt ze boos en krijgt het op der zenuwen.

Ja, Swetterhage is van haar, dat merk je goed.

Dag Marian,

groetjes van vader en moeder.